

Η παιδεία στο χώρο της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας από την ίδρυση του αλβανικού κράτους μέχρι σήμερα

Κωστάντω Μπαρούτα - Ξέρρα*

Η συγκεκριμένη εισήγηση έχει ως στόχο να κάνει μια προσέγγιση του θέματος που σχετίζεται με την εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία, από τότε που αποκαλείται έτσι μέχρι σήμερα. Αν και, εκ πρώτης όψεως, το θέμα φαίνεται απλό, εν τούτης εμπερικλείει αρκετές δυσκολίες. Γι' αυτό επιβάλλεται μια μικρή παράθεση η οποία θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε το εν λόγω θέμα.

Η διαδικασία της δημιουργίας του αλβανικού κράτους στις αρχές του περασμένου αιώνα συνδέθηκε με την προσάρτηση σε αυτό εδαφών στα οποία διέμενε από αρχαιοτάτων χρόνων ελληνικός πληθυσμός. Αυτός ο πληθυσμός αναγνωρίστηκε επίσημα από την αλβανική πλευρά στην Κοινωνία των Εθνών, το 1921, ως μια *ελληνορθόδοξη κοινότητα*, χωρίς καν να προσδιορίζεται το μέγεθος, η φύση ή η γεωγραφική της έκταση. Ο όρος που χρησιμοποιείται στην Κοινωνία των Εθνών, για τον προσδιορισμό της συγκεκριμένης κοινότητας αποκρυσταλλώνεται σιγά-σιγά σε *Εθνική Ελληνική Μειονότητα*. Πήρε αυτή τη μορφή, ιδίως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και περισσότερο ως μια πρακτική πραγματικότητα, και όχι με κάποια συγκεκριμένη νομική πράξη. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε όλη την ιστορία του αλβανικού κράτους δικαίου, τόσο για εσωτερική χρήση όσο και στις διμερείς σχέσεις με την Ελλάδα, ή την Διεθνή κοινότητα, δεν υπάρχει μια προσδιοριστική διάταξη σχετικά με τη φύση αυτής της κοινότητας. Το γεγονός αυτό έχει συχνά οδηγήσει σε σύγχυση, σε αβάσιμες αξιώσεις και συγκρούσεις, εις βάρος, πάντα, του πληθυσμού της μειονότητας και την εξυπηρέτηση άλλων συμφερόντων. Η κατάσταση γίνεται πιο ευαίσθητη και πιο εμφανής στον τομέα της εκπαίδευσης, μιας και σύμφωνα με τους κανόνες της κοινωνιολογίας, οι ανθρώπινες ενέργειες εξαρτώνται από το τι ξέρει και γνωρίζει ο καθένας και το είδος και το επίπεδο των γνώσεων προσδιορίζεται από την παιδεία του. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι ουκ ολίγες οι περιπτώσεις που οι λανθασμένες προσπάθειες του αλβανικού κράτους να μετατρέψει την παιδεία στην μητρική γλώσσα σε λειτουργία αντίθετη από την αποστολή την οποία είχε, έχει προκαλέσει έντονες αντιδράσεις των μελών αυτής της μειονότητας ακόμα και σε διεθνές επίπεδο.

Ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα αποτελεί το γεγονός της ιστορικής πραγματικότητας της ελληνογλωσσης εκπαίδευσης στις ευρύτερες περιοχές της σημερινής Νότιας Αλβανίας. Το φαινόμενο αυτό δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για παρερμηνείες εάν δεν καταστεί σαφής η σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και της εθνικής ταυτότητας. Ο εν λόγω χώρος έχει μια μακρά ιστορία ελληνόφωνης παιδείας με σημείο αναφοράς την Μοσχόπολη, η οποία για πολλά χρόνια υπήρξε το κέντρο όπου μορφώνονταν όλη η ευρύτερη περιοχή. Για να καταλάβουμε πόσο σημαντική ήταν η ελληνόφωνη παιδεία εκείνη την εποχή παραθέτουμε την έκθεση του επιθεωρητή παιδείας Χαράλαμπου Δονάτου, ο οποίος το 1915 έγραφε από το Λεσκοβίκι προς το Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας: « Η έλλειψη σχολείου θεωρείται το ίδιο με την έλλειψη της εκκλησίας και η κοινότητα που δεν ενδιαφέρεται για τη λειτουργία του σχολείου με κάθε δυνατό

---

* Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο «Εκρεμ Τσαμπέ» Αργυροκάστρου/Αλβανία. E-mail: kostandoksera@yahoo.gr

μέσω που διαθέτει, θεωρείται χαμηλού πολιτισμικού επιπέδου. Για το λόγο αυτό, σε όλα τα χριστιανικά χωριά της νότιας Αλβανίας, και όχι μόνο στα ελληνόφωνα, αλλά και στα αλβανόφωνα λειτουργούν σχολεία στην ελληνική γλώσσα, όπου αποκτάται η γνώση και επιτυγχάνεται η κοινωνική ανέλιξη»¹.

Το τρίτο πρόβλημα, με επίσης ιδιαίτερο βάρος, είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει μια σειρά από ιστορικά έγγραφα (και όχι ερμηνείες ή αξιώσεις) γύρω από την εκπαίδευση της μειονότητας, κάτι το οποίο θα βοηθούσε τόσο να καθοριστούν πραγματικές εκπαιδευτικές πολιτικές στο μέλλον, όσο και να απαλλαγεί η κοινή γνώμη από την προκατάληψη και τις πράξεις χειραγώγησης, οι οποίες πολύ εύκολα δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την άνθιση του εθνικισμού.

Ωστόσο, το πρόβλημα αυτό δεν αποτελεί το κυρίως θέμα της εισήγησης αυτής.

Η παιδεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας αποτελεί ένα ξεχωριστό κομμάτι του όλου εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας και έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες και την δική της ιστορία. Είναι αλήθεια ότι έχει ακολουθήσει τα βήματα εξέλιξης της παιδείας του αλβανικού κράτους αλλά, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχει δοθεί πάντα η δέουσα προσοχή για τη σωστή μεταρρύθμισή της με σεβασμό στις εθνοτικές ή εθνικές ιδιαιτερότητες των μελών της κοινότητας αυτής. Αυτό συχνά δημιουργεί ένα μειονέκτημα, μιας και τα μέλη της εθνικής ελληνικής μειονότητας, αλλά και το σύνολό της, επιδεικνύουν πάντα το ζήλο για γνώση και πολιτισμό, ξέρουν να σέβονται και να τηρούν τους νόμους και δεν έχουν δημιουργήσει ποτέ προβλήματα στην κοινωνία και το κράτος. Αντιθέτως έχουν συμβάλει δυναμικά στην πρόοδο και την εξέλιξη της χώρας.

Η παιδεία της μειονότητας έχει μια μακρά ιστορία, πολύ ευρύτερη εξάπλωση, και παίζει καθοριστικό ρόλο όσον αφορά την εθνική ταυτότητα και την δυνατότητα επιβίωσης της κοινότητας αυτής.

Σύμφωνα με τη μονογραφία του Λευτέρη Ντίλιου «Το Αργυρόκαστρο στους αιώνες, ο νομός και η περιφέρειά του», το πρώτο σχολείο άνοιξε στο Αργυρόκαστρο το 1633, αλλά ήταν στην ελληνική γλώσσα.²

Το ίδιο μας επιβεβαιώνει ο καθηγητής Rami Memushaj σε συμπόσιο στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου, όπου αναφέρει: «Πριν από την Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας μόνο στην περιοχή Αργυροκάστρου λειτουργούσαν 130 ελληνικά σχολεία, την ίδια στιγμή που η αλβανική διδάσκονταν στο σπίτι. Από το 1927, ο αριθμός των ελληνικών σχολείων στο νομό μειώνεται σε 65.»³

Ακόμη και αυτά τα λίγα γεγονότα μας αποδεικνύουν ότι η ιστορία της παιδείας είναι ταυτόχρονα και μέρος της ιστορίας της ελληνικής μειονότητας. Αλλά όσον αφορά την χρονική περίοδο για την οποία γίνεται λόγος, είναι επίσης αναπόσπαστο κομμάτι και της ιστορίας του αλβανικού λαού. Αυτή η ιστορία, στο πλαίσιο της ύπαρξης του αλβανικού κράτους, μπορεί να διαιερευθεί σε τρεις κύριες περιόδους ακολουθώντας τις πολιτικές εξελίξεις στη χώρα.

---

¹ Πασχάλης 1998, 76.

² Dilo 1981, 120.

³ Memushaj 2001, 40.

Πρώτη περίοδος: Δημιουργία του αλβανικού κράτους μέχρι το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και την εγκαθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος.

Δεύτερη περίοδος: Ο μισός αιώνας της κομμουνιστικής δικτατορίας μέχρι την κατάρρευσή της το '90.

Τρίτη περίοδος: Η περίοδος του πολιτικού πλουραλισμού, από τη δεκαετία του '90 μέχρι σήμερα.

Πρώτη περίοδος

Ξεκινάει με την ίδρυση του αλβανικού κράτους, όπου με το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας της 17^{ης} 12.1913 προσδιορίζονται τα σύνορα Ελλάδας – Αλβανίας, και τμήμα ελληνικού πληθυσμού προσαρτίζεται στο νεοϊδρυθέν αλβανικό κράτος. Η φάση αυτή τελειώνει το 1940 - 44, όπου με την καθίδρυση του κομμουνιστικού καθεστώτος, διακόπτονται τελείως οι σχέσεις αυτού του πληθυσμού με τον μητροπολιτικό κορμό⁴.

Το πιο πάνω γεγονός επιφέρει μια σειρά σημαντικών ποιοτικών αλλαγών στην κοινωνική και πολιτική ζωή των μελών αυτής της κοινότητας. Από εκείνη τη στιγμή, οι άνθρωποι αυτοί, θα συμπορευτούν με τον αλβανικό πληθυσμό, διαγράφοντας μια σχεδόν κοινή πορεία, διατηρώντας όμως την ιδιαιτερότητά τους.

Το 1921 όταν η Αλβανία αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος από την Κοινωνία των Εθνών, ένας από τους όρους που της τέθηκε ήταν η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων της ΕΕΜ. Στις 2. 10. 1921 η Αλβανία υπέγραψε το σύμφωνο μέλους στην Κοινωνία των Εθνών με το οποίο ανέλαβε ορισμένες δεσμεύσεις όσον αφορά τα δικαιώματα της μειονότητας, οι οποίες ήταν:

- 1) Ελευθερία χρήσης της μητρικής γλώσσας σε διαπροσωπικές και εμπορικές σχέσεις, σε θέματα πίστης, σε δημοσιεύματα όπως και σε δημόσιες συναθροίσεις και ενώπιον των δικαστηρίων.
- 2) Σε περιοχές όπου οι μειονότητες αποτελούν ένα σημαντικό αριθμό του πληθυσμού, η διδασκαλία σε δημόσια σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να γίνεται στη μητρική γλώσσα της μειονότητας.

Οι όροι που τέθηκαν από την Κοινωνία των Εθνών στην Αλβανία περιέχονται στο πρωτόκολλο της Κέρκυρας, το οποίο υπεγράφη το Μάιο 1914 και το Πρωτόκολλο της Καψτίτσα του 28.05.1920⁵.

Όπως προαναφέρθηκε η εκπαίδευση στη νότια Αλβανία και ιδίως στην περιοχή της μειονότητας έχει μια αρχαία παράδοση. Την φροντίδα για τη λειτουργία των σχολείων αυτών μέχρι τότε την είχαν οι κοινότητες με τη βοήθεια των χορηγιών και της εκκλησίας. Έτσι, κάθε κοινότητα φρόντιζε η ίδια για τη λειτουργία του σχολείου της, επομένως όλα αυτά τα σχολεία δεν θεωρούνται δημόσια, αλλά ιδιωτικά. Όταν η Αλβανία έγινε μέλος της Κοινωνίας των Εθνών αυτές οι υποχρεώσεις πέρασαν στο κράτος.

Στο Βασικό Καταστατικό του Βασιλείου της Αλβανικής, το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 1928, κάποια από τα άρθρα του αναφέρονται γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, αλλά

---

⁴ Παπαδόπουλος 1992.

⁵ Cami1975, vol. IV .

άμεσα και έμμεσα επηρέαζαν και το εκπαιδευτικό σύστημα της μειοψηφίας, ή θα λέγαμε καλύτερα έρχονταν σε αντίθεση με τα συμφέροντα της μειονότητας για παιδεία στη μητρική γλώσσα. Τα άρθρα αυτά πήραν την πλήρη μορφή με τις τροποποιήσεις που ζήτησε στο Αλβανικό Κοινοβούλιο τον Απρίλιο του 1933 ο τότε Υπουργός Παιδείας Mirash Ivanaj.

Σύμφωνα με τα άρθρα του παρόντος καταστατικού:

- Τίθενται εκτός λειτουργίας το συνόλου των μη κρατικών, δηλαδή ιδιωτικών σχολείων. Αυτή η απόφαση επηρέασε άμεσα τα μειονοτικά σχολεία διοτί όπως προαναφέραμε τα σχολεία αυτά ήταν κοινοτικά, αρά μή κρατικά. Επομένως κλείνουν όλα τα ελληνικά σχολεία.
- Από την άλλη αλλάζει ριζικά η αναλογία των μαθημάτων στην επίσημη γλώσσα του αλβανικού κράτους και στη μητρική γλώσσα της ελληνικής κοινότητας. Μέχρι τότε τα μαθήματα στα μειονοτικά σχολεία διδάσκονταν στην ελληνική γλώσσα. Η μεταρρύθμιση που ζητούσαν οι προτάσεις του Ιβάναι άλλαξε αυτή την αναλογία. Ζήτησε τα μαθήματα να διεξάγονται εξ ολοκλήρου στην αλβανική γλώσσα και η ελληνική να διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα⁶.
- Για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος απέλυσαν τους ελληνικής καταγωγής δασκάλους της μειονότητας, οι οποίοι δεν είχαν την έγκριση του κράτος και αντικαταστάθηκαν από Αλβανούς δασκάλους.

Αυτό έκανε ώστε το σχολικό έτος 1934-1935 να ξεκινήσει χωρίς ιδιωτικά σχολεία στην Αλβανία. Το κλείσιμό τους και τα μέτρα σχετικά με το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών, το οποίο ανάγκασε ώστε η μητρική ελληνική γλώσσα να διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα, και την αντικατάσταση των εκπαιδευτικών στα σχολεία αυτά, πυροδότησε σκληρές αντιδράσεις στην ελληνική εθνική μειονότητα.⁷ Για ένα χρόνο τα σχολεία δεν λειτούργησαν, γιατί οι μαθητές απείχαν από τα μαθήματα. Οι κάτοικοι απευθύνθηκαν στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης κατηγορώντας την παραβίαση της Διακήρυξης του 1921 για την προστασία των μειονοτήτων⁸. Το Δικαστήριο της Χάγης έλαβε υπόψη την καταγγελία, με το γνωστό θέμα «Το ζήτημα των μειονοτικών σχολείων στην Αλβανία»⁹ και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν τηρείτε το άρθρο 5 της Συνθήκης για της Μειονότητες και ότι η Αλβανία δεν σέβεται τα γλωσσικά δικαιώματα της Ελληνικής κοινότητας.

Η απόφαση του Δικαστηρίου της Χάγης ανάγκασε την κυβέρνηση του βασιλιά Zogu να κάνει πίσω και τα σχολεία να λειτουργήσουν όπως πρώτα στην ελληνική γλώσσα, και ταυτόχρονα να διδάσκεται και η Αλβανική γλώσσα με κάποιες ώρες την εβδομάδα¹⁰.

Δεύτερη περίοδος

Η περίοδος αυτή έχει ταυτιστεί με την εγκαθίδρυση της κομμουνιστικής δικτατορίας στη χώρα και τελειώνει με την ανατροπή της το 1990. Χαρακτηρίζεται από ολοκληρωτική έλλειψη σεβασμού για τα ανθρώπινα δικαιώματα και ιδίως τα δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων.

---

⁶ Terpo 2001, 9.

⁷ Terpo 2001, 9.

⁸ Υφαντής, 2006, 247 - 279.

⁹ Memushaj 2001, 43.

¹⁰ Terpo 2001, 9.

Με την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η μειονότητα κληρονόμησε 74 σχολεία στη μητρική γλώσσα με 5.354 μαθητές και 141 καθηγητές. Το 1945, 20 σχολεία και το 1947, 82 σχολεία στη μητρική γλώσσα με 5.150 μαθητές και 102 δασκάλους.¹¹

Το άρθρο 39 του Συντάγματος του 1945 προσδιορίζει την ελευθερία της χρήσης της μητρικής γλώσσας, ενώ ο νόμος με ημερομηνία 17.08.1946 για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση κατοχυρώνει και νομικά το δικαίωμα για εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα.

Το Σύνταγμα του 1976, επαναλαμβάνει τη νομική αναγνώριση των μειονοτήτων, χωρίς να τις αναφέρει ή να τις διακρίνει.

Το Άρθρο 40 του Συντάγματος αναφέρει: «Όλοι οι πολίτες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. Δεν αναγνωρίζεται κανένας περιορισμός ή προνόμιο στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των πολιτών με βάση το φύλο, τη φυλή, την εθνικότητα, την εκπαίδευση, την κοινωνική θέση ή την οικονομική κατάσταση.»

Άρθρο 42: «Στις Εθνικές Μειονότητες παρέχεται προστασία για ανάπτυξη του πολιτισμού και των παραδόσεων, τη χρήση της μητρικής γλώσσας και της διδασκαλίας της στα σχολεία, ισότιμη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Κάθε εθνική ανισότητα και προνόμιο, κάθε πράξη που παραβιάζει τα δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων είναι αντισυνταγματική και τιμωρείται από το νόμο.»

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, διατηρήθηκαν οι ίδιες αναλογίες όσον αφορά τα μαθήματα που διδάσκονταν στην ελληνική και την αλβανική.

Σύμφωνα με άρθρο στην εφημερίδα "Πρωινός λόγος" των Ιωαννίνων: «Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1944 - 1952 το πρόγραμμα σπουδών διεξάγονταν 84% στην ελληνική γλώσσα και μόνο 16% στα αλβανικά. Ξεκινώντας από το σχολικό έτος 1952-1953 το πρόγραμμα αλλάζει σταδιακά σε 87% στην αλβανική και 13% στην ελληνική γλώσσα.»¹²

Μέχρι το 1952 στις τάξεις V- VII το μάθημα της αλβανικής γλώσσας διεξάγονταν με 6-8 ώρες την εβδομάδα. Μετά το 1952, η αναλογία αυτή άλλαξε εις βάρος της μητρικής γλώσσας. Στις τρεις αυτές τάξεις όλα τα μαθήματα γίνονταν στην αλβανική και τα ελληνικά διδάσκονταν ως ξένη γλώσσα με κάποιες ώρες την εβδομάδα.¹³

Η αναλογία που αποφασίστηκε το 1952 συνέχισε να υφίσταται ακόμα και μετά το πέρας από 7-χρονα σε 8-χρονα σχολεία και διατηρήθηκε μέχρι το 1990. Όλα τα μαθήματα διδάσκονταν στην αλβανική. Στην μητρική γλώσσα διδάσκονταν μόνο 4 ώρες την εβδομάδα, για κάθε τάξη, το μάθημα της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας.¹⁴

Το 1945, σύμφωνα με άρθρο στην εφημερίδα «Λαϊκό Βήμα», (14 Οκτωβρίου 1945) κοινοποιείται η ίδρυση του τμήματος ελληνικής γλώσσας στο Λύκειο Αργυροκάστρου για τα παιδιά της μειονότητας. Το τμήμα αυτό λειτούργησε μέχρι το 1949, οπότε και έκλεισε με Κυβερνητική Απόφαση.¹⁵

Αργότερα διαπιστώνοντας πως τα σχολεία της ΕΕΜ χρειάζονταν καταρτισμένους εκπαιδευτικούς για την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, ανοίγει στο Αργυρόκαστρο, το

---

¹¹ Δαλιάνης 2000, 202.

¹² Πρωινός λόγος 2004.

¹³ Τετρο 2001, 10.

¹⁴ Βίσι 2001, 20.

¹⁵ Υφαντής 2006, 125-131.

Σεπτέμβριο του 1955, το ελληνικό τμήμα της Παιδαγωγικής Σχολής, το οποίο προετοιμάζε εκπαιδευτικούς για τα μειονοτικά δημοτικά σχολεία¹⁶.

Ο κλάδος έκλεισε το 1961 με το πρόσχημα ότι ο αριθμός των δασκάλων που έχουν αποφοιτήσει κατά την περίοδο αυτή ήταν επαρκής για τις ανάγκες των μειονοτικών δημοτικών σχολείων. Θα ξανάλειτουργίσει το 1971 και εξακολουθεί να λειτουργεί ακόμα και σήμερα με τροποποιημένο προφίλ ως "Μέση Σχολή με παιδαγωγικό προφίλ στην διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας."

Το ακαδημαϊκό έτος 1986-87 έχοντας ως σκοπό την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της μειονότητας, στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου άρχισε να λειτουργεί τμήμα ελληνικής γλώσσας, χωρίς φοιτητές. Έτσι, σηματοδοτείται ένα πρώτο βήμα και η εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα να κερδίζει έδαφος στα τρία επίπεδα του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας. Το τμήμα αυτό θα δεχτεί φοιτητές και θα λειτουργήσει ως πανεπιστημιακή μονάδα το 1993.

Αλλα σοβαρά προβλήματα κατά την περίοδο αυτή, που σχετίζονται με την εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα, εκτός από την ιδεολογικοποίηση του σχολικού προγράμματος, που ήταν γενικευμένη νόσο στην κομμουνιστική Αλβανία, ήταν ο περιορισμός της διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας σε 101 χωριά, στις περιοχές τις αποκαλούμενες αυθαίρετα μειονοτικές, χωρίς να θεσπιστεί καμιά νομική πράξη από το κομμουνιστικό κράτος. Αυτό οδήγησε στο κλείσιμο των ελληνικών σχολείων, αρχικά στη Χιμάρα, το 1947 και αργότερα στην πόλη του Δελβίνου, 1967.

Από την άλλη πλευρά, η ερμητική σφράγιση των συνόρων οδήγησε στην αναστολή της οποιαδήποτε επικοινωνίας με τον μητροπολιτικό κορμό. Δείκτης για αυτό παραμένει ένα πολύ σημαντικό γεγονός που σχετίζεται με την παρουσία της ελληνικής λογοτεχνίας στα σχολικά βιβλία για την ελληνική μειονότητα. Για παράδειγμα στα εγχειρίδια λογοτεχνικών κειμένων της έκτης τάξης το 1950, το 1969 και το 1984 υπήρχαν αντίστοιχα 40, 2 και 5 κείμενα από την ελληνική λογοτεχνία. Το χειρότερο ήταν ότι αυτά δεν παίρνονταν άμεσα από αυτή τη λογοτεχνία, αλλά μεταφράζονταν στα ελληνικά από τα αλβανικά, στα οποία είχαν μεταφραστεί από τα αγγλικά και κυρίως από τα γαλλικά.¹⁷

Το ίδιο παρατηρείται και σε ότι αφορά τον περιορισμό στο λεξιλόγιο στη μητρική γλώσσα. Παρατηρείτε η αντικατάσταση λέξεων της ελληνικής από αντίστοιχες της αλβανικής γλώσσας. Σε μικρότερο βαθμό έχει επηρεαστεί και η σύνταξη. Από κοινωνιογλωσσολογική άποψη η αλβανική γλώσσα έγινε γλώσσα περιωπής έναντι της μητρικής¹⁸.

Τρίτη περίοδος

Η τρίτη περίοδος αρχίζει με την πτώση του κομμουνιστικού δικτατορικού καθεστώτος και την εγκαθίδρυση του πολιτικού πλουραλισμού. Η Αλβανία βγαίνει από μια κατάσταση απομόνωσης στην οποία βρέθηκε για μισό αιώνα και κάνει τα πρώτα βήματα προς τη δημοκρατία. Η έλλειψη εμπειρίας και η ανυπαρξία της σχετικής νομοθεσίας δημιούργησε ανώμαλη κατάσταση, η οποία βελτιώθηκε με την πάροδο του χρόνου και με την απόκτηση εμπειρίας. Παρά τη βελτίωση αυτή υπάρχουν ακόμη προβλήματα.

---

¹⁶ Γκατζώνης 2005, 83.

¹⁷ Πασχάλης 1998, 289.

¹⁸ Κυριαζής 2001, 43-57 και Πασχάλης 1998, 347.

Σε αυτή την περίοδο, η Αλβανία έχει κάνει μια μεγάλη προσπάθεια για να ενταχτεί στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

- Ένα από τα βασικά και ζωτικής σημασίας βήματα για την ευρωπαϊκή πορεία της Αλβανίας είναι και η αλλαγή του Συντάγματος και η προσαρμογή του στη νέα τάξη πραγμάτων . Σε άρθρο του Συντάγματος μετά τις ρυθμίσεις του 1991 αναφέρεται:

*"Τα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες έχουν το δικαίωμα να ασκήσουν χωρίς καμία μορφή διάκρισης και με ισότητα ενώπιον του νόμου τα θεμελιώδεις δικαιώματα και ελευθερίες του ανθρώπου. Έχουν το δικαίωμα να εκφράσουν, να διατηρήσουν και αναπτύξουν ελεύθερα την εθνική, πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική τους ταυτότητα, να διδάσκουν και να διδάσκονται στη μητρική τους γλώσσα ."*¹⁹

- Η Αλβανία έγινε μέλος διαφόρων οργανισμών, αρχικά του ΟΑΣΕ το 1991. Επικύρωσε και υπέγραψε διεθνείς συμβάσεις σχετικά με την τήρηση και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γενικά, και ειδικότερα των δικαιωμάτων των μειονοτήτων.

Τέτοια είναι: Η Ευρωπαϊκή Χάρτα για τις Περιφερειακές και Μειονοτικές Γλώσσες, η Σύμβαση Πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων, κ.ά.

- Το 1995 έγινε μέλος με πλήρη δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης και τώρα, το 2008 εντάχθηκε στο ΝΑΤΟ, και το 2014 πήρε το στάτους της υποψήφιας χώρας για πλήρη ένταξη στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

Δεδομένης της ανωτέρω κατάστασης, στον χώρο της εκπαίδευσης για την ΕΕΜ έχουμε αρκετές πρωτοβουλίες οι οποίες προέρχονται ως απόρροια της πίεσης που ασκείται από την ελληνική κοινότητα, αλλά κυρίως από τον διεθνή παράγοντα, ως προϋπόθεση για την ένταξη της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς. Αυτό έχει οδηγήσει σε αλλαγή της νομοθεσίας και σε συγκεκριμένες εφαρμογές της.

Το 1991, μετά από μια γενική απεργία 15 ημερών των καθηγητών, μαθητών και γονέων, η κυβέρνηση έκανε δεκτά δύο από τα τέσσερα αιτήματα της απεργίας. Με το διάταγμα αρ. 17, με ημερομηνία 27. 09. 1991, όλα τα μαθήματα του Δημοτικού στα Σχολεία της Μειονότητας θα διεξάγονταν στην ελληνική μητρική γλώσσα και η αλβανική θα διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα. Επέτρεψε, επίσης, το άνοιγμα των ελληνικών σχολείων στη μητρική τους γλώσσα, ακόμη και σε χωριά με μικτό πληθυσμό, τα οποία έχουν θεμελιωθεί κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού συστήματος στις αποκαλούμενες μειονοτικές περιοχές. Λειτουργήσαν επτά τέτοια σχολεία.

Την ίδια στιγμή δεν έγιναν δεκτά τα άλλα δύο αιτήματα τα οποία αφορούσαν την λειτουργία ελληνικών σχολείων στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου υπήρχε ένας σημαντικός αριθμός μαθητών ελληνικής καταγωγής, και δεν επετράπη η διδασκαλία της ιστορίας και γεωγραφίας της Ελλάδας.

Δύο χρόνια αργότερα, το διάταγμα αρ. 19, με ημερομηνία 14. 09. 1993, αντικατέστησε το διάταγμα 17 στις δύο κατευθύνσεις του. Τέθηκαν εκτός λειτουργίας τα σχολεία που άνοιξαν στα Κσαμίλια και τους Αγίους Σαράντα. Την περίοδο αυτή η αποκλειστική αρμοδιότητα για το άνοιγμα νέων σχολείων πέρασε από την τοπική αυτοδιοίκηση, που ήταν το Περιφερειακό Συμβούλιο σύμφωνα με τον νόμο του 1981, στο Υπουργείο Παιδείας (με Απόφαση Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 500 με ημερομηνία 25.10.1993.)

---

¹⁹ Bici 2001, 18.

Η απόφαση αρ. 396, με ημερομηνία 22.08.1994, σχετικά με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στη μητρική γλώσσα των μελών που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες και η εγκύκλιος αρ. 14/1994, επαναπροσδιορίζουν το νομικό πλαίσιο για την μειονοτική παιδεία. Παρέχεται το δικαίωμα της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας σε κάθε σχολείο αρκεί να το επιθυμούν τουλάχιστον 32 μαθητές.

Με βάση το "Νόμο για την Προπανεπιστημιακή Εκπαίδευση" Νο 7952 της 21.06.1995, το άρθρο 10 το οποίο έχει ως εξής «Στα άτομα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες, δίδονται οι ευκαιρίες να μαθαίνουν και να διδάσκονται στη μητρική τους γλώσσα.» Η απόφασή του Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 502 με ημερομηνία 08.05.1996 επιτρέπει τη λειτουργία ελληνικών τάξεων στα σχολεία μεγάλων αστικών κέντρων εφόσον παρουσιάσουν αίτηση τουλάχιστον 20 γονείς. Αυτό οδήγησε στο άνοιγμα των ελληνικών σχολείων στις πόλεις του Αργυροκάστρου, Αγίων Σαράντα και Δελβίνου.

Όπως αναφέρθηκε με την απόφαση αρ. 19, της 14.09.1993 τροποποιήθηκε η αναλογία μαθημάτων στη μητρική και την επίσημη γλώσσα αφήνοντας αμοιβαίο ποσοστό 60 με 40.

Αργότερα, με το επιχείρημα ότι αυτή η αναλογία δεν βοηθούσε τα παιδιά της μειονότητας να ενταχθούν εύκολα στην κοινωνική ζωή της χώρας άλλαξε με τη διμερή συνεργασία των ειδικών του Υπουργείου Παιδείας και εκπροσώπων της μειονότητας. Καταρτίστηκε το πρόγραμμα διδασκαλίας που έλαβε επίσημη μορφή με την οδηγία 14 του Υπουργείου Παιδείας με ημερομηνία 03.09.1994 και τέθηκε σε εφαρμογή το ακαδημαϊκό έτος 1994 – 1995. Η αναλογία αυτή εξακολουθεί να εφαρμόζεται ακόμα και σήμερα.

Όλη αυτή η περίοδο των έντονων διεκδικήσεων και ανταπαιτήσεων, συνοδεύτηκε από τέσσερις επισκέψεις του υψηλού επιτρόπου του ΟΑΣΕ Van der Shtul.

Σήμερα συγκεκριμένα η αναλογία των μαθημάτων στο πρόγραμμα των σχολείων είναι:

Το Δημοτικό Σχολείο: μέχρι την τέταρτη τάξη όλα τα μαθήματα διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα και η αλβανική διδάσκεται ως δεύτερη γλώσσα με μια ώρα κάθε μέρα από την δεύτερη τάξη. Στην πρώτη τάξη η αλβανική διδάσκεται το δεύτερο εξάμηνο με δύο ώρες την εβδομάδα. Αυτή η αναλογία διατηρείται από το 1952 μέχρι σήμερα.

Στο εννιάχρονο από την πέμπτη μέχρι την ένατη τάξη εφαρμόζεται αυτή η αναλογία (σχολικό έτος 2011/2012)²⁰.

(Τα μαθήματα με αστερίσκο διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα.)

Αρ.	ΜΑΘΗΜΑ					
		V	VI	VII	VIII	IX
1	*Ελληνική γλώσσα	4	4	4	4	3
2	Αλβανική γλώσσα και λογοτεχνία	5	4	4	4	4
3	Ξένη γλώσσα	-	2	2	2	2
4	Μαθηματικά	4	4	4	4	4
5	Φυσική		1	2	2	2
6	Χημεία			1	1	2
7	*Βιολογία και αγωγή υγείας		2	2	2	2
8	*Γενέτειρα	2				
9	*Ιστορία		2	2	2	2

²⁰ Πρόγραμμα μαθημάτων για το σχολικό έτος 2011-2012, Διεύθυνση Παιδείας Αργυροκάστρου.

10	*Γεωγραφία		2	2	2	2
11	*Ιστορία της Ελλάδας					1
12	*Γεωγραφία της Ελλάδας				1	
13	* Κοινωνική Αγωγή	1	1	1	1	1
14	Ιχνογραφία	1	1	1	1	
15	Μουσική	1	2	1	1	2
16	Τεχνολογία	1	1	1		
17	Φυσική Αγωγή	2	2	2	2	2
18	Εξωσχολική Δραστηριότητα	1	1	1	1	1
19	Πληροφορική			1	1	1
20	Καριέρα					1
	Σύνολο εβδομαδιαίων ωρών	24	29	31	31	31

Στο πλαίσιο αυτό, στη συνέχεια λαμβάνουν χώρα αλλαγές ποιοτικού χαρακτήρα.

Το 1993, ξεκινώντας από τις ανάγκες της κοινότητας για καταρτισμένους εκπαιδευτικούς με πανεπιστημιακή μόρφωση για να καλύψουν τις ανάγκες των σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευση στην ελληνική γλώσσα, για να διδάξουν στα μειονοτικά σχολεία, και στο πλαίσιο λειτουργίας πανεπιστημιακών προγραμμάτων ξένων γλωσσών άρχισε να λειτουργεί το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 435 και ημερομηνία 03. 09. 1993.

Στο έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας «Ανακοίνωση για λειτουργία νέου τμήματος» με ημερομηνία 16. 09. 1993 προς το Πανεπιστήμιο "Εκρέμ Τσαμπέ" του Αργυροκάστρου, μεταξύ άλλων, αναφέρεται: Ο αριθμός εισαχθέντων φοιτητών στο πρώτο έτος είναι 15, εκ των οποίων έξι θα είναι υποψήφιοι, οι οποίοι προέρχονται από οικογένειες των πρώην πολιτικών κρατουμένων.²¹

Η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου αρ. 493 της 18. 09. 1995 «Για την έναρξη της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας σε μερικά Μεσαία Σχολεία" επέτρεψε την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα Μεσαία Σχολεία, με δύο ώρες την εβδομάδα στις τάξεις 9 και 10.²²

Στην Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 2005 με την οποία ο 8 - χρόνος κύκλος σπουδών γίνεται 9 – χρονος, το τελευταίο έτος της μεταρρύθμισης το 2009, η ελληνική γλώσσα διδάσκονταν μέχρι την ένατη τάξη και δεν διδάσκονταν καθόλου στο Μεσαίο. Με επιστολή του Υπ. Παιδείας αρ. 6045 ημ. 14. 10. 2009 και θέμα "Για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως υποχρεωτικό μάθημα επιλογής" η ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία διδάσκεται με δύο ώρες την εβδομάδα στα τρία έτη του Μεσαίου Σχολείου²³.

Με έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας με αρ. πρωτοκόλλου 4731 και ημερομηνία 04.08.2009 η Μέση Παιδαγωγική Σχολή μετονομάζεται σε «Μέση Σχολή με παιδαγωγικό προφίλ στην ελληνική γλώσσα" αλλάζοντας ταυτόχρονα και μέρος του προγράμματος σπουδών.

²¹ Αρχείο Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου.

²² Bici 2001, 19.

²³ Αρχείο Διεύθυνσης Παιδείας Αργυροκάστρου.

Εύκολα διαπιστώνει κανείς πως, μετά την πτώση της δικτατορίας, είναι μια περίοδος με περισσότερες νομικές πράξεις και αλλαγές τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές, όσον αφορά την εκπαίδευση στη ελληνική μητρική γλώσσα, σε σχέση με τις προηγούμενες περιόδους.

Επίσης, παρατηρείτε πως υπάρχουν επιτεύγματα στον τομέα αυτό, υπάρχει όμως ακόμη και πολλή δουλειά να γίνει, η οποία σχετίζεται κυρίως με την ποιότητα της προσφερόμενης παιδείας.

Μεταξύ αυτών αναφέρονται κύρια προβλήματα όσον αφορά τα Αναλυτικά Προγράμματα και τα σχολικά εγχειρίδια.

1. Τα Αναλυτικά Προγράμματα θα πρέπει να εκσυγχρονιστούν ούτως ώστε να συμβαδίζουν με την εξέλιξη των επιστημών. Ακόμη θα πρέπει να αναθεωρηθούν σε σχέση με τις αναλογίες μεταξύ των μαθημάτων στη μητρική και την επίσημη γλώσσα, όχι τόσο στην ποσοτική αναλογία όσο στην ποιοτική και τη θέση που κατέχουν αναλογικά μαθήματα σε αυτά τα προγράμματα.

2. Επίσης επείγει το θέμα της συγγραφής καινούριων σχολικών εγχειριδίων για το μάθημα της μητρικής γλώσσας. Το πρόβλημα δεν έγκειται απλώς στην προετοιμασία και την παραγωγή τους, αλλά και την ποιότητα του περιεχομένου τους από εξειδικευμένο προσωπικό. Τα Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου, το οποίο προετοιμάζει τους δασκάλους για τα σχολεία της μειονότητας είναι ο πιο κατάλληλος φορέας για το εγχείρημα αυτό.

3. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο προκύπτει και το πρόβλημα της αποφυγής από τα σχολικά εγχειρίδια περιεχομένων που εμπνέουν, αίσθημα και βλέψεις που δεν συμβαδίζουν με την σημερινή πραγματικότητα

4. Ένα σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές και καθηγητές της Μέσης Παιδαγωγικής Σχολής είναι η μόνιμη έλλειψη διδακτικών κειμένων. Από την ημέρα των εγκαινίων του κλάδου αυτού και μέχρι σήμερα οι μαθητές παίρνουν τα μαθήματα με σημειώσεις. Δεν κατέστη δυνατό, σε κανένα σύστημα και με καμία κυβέρνηση οι μαθητές αυτοί να έχουν σχολικά εγχειρίδια.

5. Ένα άλλο πρόβλημα είναι η μετεκπαίδευση των δασκάλων που διδάσκουν μαθήματα στην Ελληνική γλώσσα, όπως την Ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία, τη Βιολογία, την Κοινωνική Αγωγή, την Ιστορία της Ελλάδας κ.λπ.

Βιβλιογραφία

Αρχείο Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου.

Αρχείο Διεύθυνσης Παιδείας Αργυροκάστρου.

Bici Vasil, 2001, *Çështje të dygjuhësisë në shkollat e pakicave*, Tίρανα.

Çami Muin, 1975, *Protokolli Shqiptaro-Grek i Kapshticës*, vol. IV.

Clayer N., 2009, *Në fillimet e nacionalizmit shqiptar*, Përprjekja, Tiranë.

Dilo Lifter, 1981, *Gjirokastra nëpër shekuj, rrethi dhe qarku i saj*.

Memushaj Rami, 2001, *Kërkime Universitare 5*, Gjirokastër.

Terpo Viktor, 2001, *Kërkime Universitare 5*, Gjirokastër.

Γκατζώνης Κώστας, 2005, *Τα ελληνικά σχολεία στο Αργυρόκαστρο*, Ιωάννινα.

Δαλιάνης Μενέλαος. 2000, *Η ελληνική μειονότητα στον Εθνικο-απελευθερωτικό Αγώνα*, Αθήνα.

Κυριαζής Δώρας, 2001, *Ελληνικές επιδράσεις στην αλβανική*, Θεσσαλονίκη

Παπαδόπουλος Κ. Αλέξανδρος, 1992, *Ο Αλβανικός Εθνικισμός και ο Οικουμενικός Ελληνισμός «Άπειρος Χώρα»*, εκδ. Νέα Σύνορα - Λιβάνη, Αθήνα.

Πασχάλης Αθανάσιος, 1998, *Τα μεταπολεμικά αναγνωστικά της Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας*, Gutenberg Αθήνα.

Υφαντής Νικόλαος, 2006, *«Η Ελληνική παιδεία στη Βόρειο Ήπειρο, κατά την τουρκοκρατία και τα νεότερα χρόνια»*, Ιωάννινα.

Εφημερίδα: *Πρωινός λόγος*, Ιωάννινα, Οκτώβριος 2004.